

Uchwała z dnia 27 lutego 2002 r., III CZP 4/02

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący)

Sędzia SN Henryk Pietrkowski

Sędzia SA Anna Owczarek (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Banku Polskiej Kasy Opieki S.A. w W. o wpis, po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 27 lutego 2002 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Warszawie postanowieniem z dnia 5 grudnia 2001 r.

„Czy apelacja wniesiona od postanowienia sądu rejestrowego wydanego na podstawie wniosku złożonego zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. 1997 r. Nr 127, poz. 770 ze zm.), odmawiającego wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego podlega opłacie sądowej (wpisowi) a jeżeli tak. to czy opłacie stałej w wysokości określonej § 45 ust. 1, § 45 ust. 5 czy też opłacie określonej w § 45 ust. 13 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych z dnia 17 grudnia 1996 r. (Dz.U. Nr 154, poz. 753 ze zm.)?”

podjął uchwałę:

Apelacja od postanowienia o odmowie wpisu firmy przedsiębiorcy do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego podlega opłacie w wysokości stałej, określonej w § 45 ust. 13 w związku z § 20 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 grudnia 1996 r. w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych (Dz. U Nr 154, poz. 753 ze zm.) wówczas, gdy zaskarżone postanowienie wydano po rozpoznaniu wniosku przedsiębiorcy o wpis do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego, wniesionego na podstawie art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. Nr 121, poz. 770 ze zm.).

Uzasadnienie

Bank Polska Kasa Opieki S.A. z siedzibą w W., wpisany do rejestru RHB prowadzonego przez Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy pod nr (...), złożył wniosek o wpis do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego na podstawie art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. Nr 121, poz. 770 ze zm.). Postanowieniem z dnia 2 lipca 2001 r. Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy dokonał wpisu wymienionego podmiotu łącznie z firmą w pełnym brzmieniu do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego pod numerem KRS (...) i odmówił wpisu w dziale 1 rubryka 1 skrótu firmy spółki. Apelacja od powyższego postanowienia została odrzucona postanowieniem Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy z dnia 26 września 2001 r. wobec nieuiszczenia opłaty w wysokości stałej (art. 17 ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz.U. Nr 24, poz. 110 ze zm.¹ – dalej "u.k.s.c.").

Rozpatrując zażalenie na to postanowienie, Sąd Okręgowy w Warszawie powziął poważną wątpliwość, która przedstawiona została w zagadnieniu prawnym przytoczonym na wstępie uchwały.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozstrzygane zagadnienie prawne powstało na tle ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. Nr 121, poz. 770 ze zm. – dalej "p.w.K.Rej.S."), która reguluje terminy i zasady wejścia w życie ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. Nr 121, poz. 769 ze zm.– dalej "u.K.Rej.S."). Określa ona następujące zasady co do postępowania i uiszczania opłat w sprawach:

– z wniosku przedsiębiorców o dokonanie pierwszego lub dalszych wpisów do ewidencji działalności gospodarczej, nie zakończonych do dnia 31 grudnia 2003 r. oraz o dokonanie pierwszego lub dalszych wpisów do rejestrów sądowych w sprawach nie zakończonych do dnia wejścia w życie ustawy; wnioski, o których mowa w art. 2 ust. 1 i art. 3 ust. 1, nie podlegają opłacie sądowej (art. 4 ust. 1);

– z wniosku o wpis do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego przedsiębiorców, uprzednio wpisanych do rejestru sądowego lub ewidencji działalności gospodarczej na podstawie dotychczasowych przepisów; wniosek taki jest wolny od opłaty sądowej z zastrzeżeniem, że w razie

przekroczenia ustawowego terminu do jego złożenia, wnioskodawca ponosi opłaty sądowe przewidziane w postępowaniu rejestrowym (art. 7a ust. 6, art. 8 ust. 2);

– wszczętych z urzędu o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego podmiotu, wpisanego uprzednio do ewidencji działalności gospodarczej, co do którego przedsiębiorca złożył wniosek o dokonanie dalszych wpisów do ewidencji działalności gospodarczej, a sprawa nie została zakończona do dnia 31 grudnia 2003 r.; wpis, o którym mowa, jest wolny od opłaty sądowej (art. 4 ust. 2);

– wszczętych z urzędu o pierwszy wpis do Krajowego Rejestru Sądowego podmiotu wpisanego do dotychczasowych rejestrów sądowych, jeżeli po dniu wejścia w życie ustawy w trakcie rozpoznawania sprawy o dokonanie dalszych wpisów do dotychczasowych rejestrów sądowych zostanie złożony wniosek o kolejny wpis, lub jeżeli postanowienie w przedmiocie wpisu do dotychczasowych rejestrów sądowych zostanie uchylone i sprawa przekazana do ponownego rozpoznania, lub jeżeli zostaje podjęte zawieszone postępowanie rejestrowe; wpis, o którym mowa, jest wolny od opłaty sądowej (art. 6 ust. 6),

– wszczętych z urzędu o wpis podmiotu podlegającego obowiązkowi wpisu do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej, wpisanego do odpowiedniego rejestru przed dniem 1 stycznia 2001 r.; wpis ten jest wolny od opłaty sądowej, z zastrzeżeniem, że nieuzupełnienie sądu wniosku, pomimo wezwania, powoduje umorzenie postępowania, a wniosek złożony po umorzeniu postępowania podlega opłacie sądowej (art. 10 ust. 2 i 5).

Zestawienie powyższe wskazuje na brak spójności unormowań dotyczących kosztów sądowych w sprawach rejestrowych związanych z wprowadzeniem Krajowego Rejestru Sądowego, którego celem była unifikacja rejestrów sądowych i administracyjnych. Regulacja ta ma charakter samodzielny i epizodyczny, natomiast zasady uiszczania kosztów sądowych w innych sprawach o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego określone są w art. 694⁸ § 3 k.p.c. i art. 19 ust. 2 u.K.Rej.S.

Zasadą jest, że pisma procesowe wszczynające postępowanie podlegają opłacie sądowej, którą uiszcza strona wnosząca do sądu pismo podlegające opłacie (art. 5 ust. 1, art. 15, art. 16 ust. 1 u.k.s.c.). Zasada ta obowiązuje także w postępowaniu rejestrowym (art. 19 ust. 2 u.K.Rej.S., art. 694⁸ § 3 k.p.c. *a contrario*). Opłatę w tej samej wysokości lub jej oznaczonej części pobiera się od pism

¹ Obecnie tekst jednolity Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88.

sądowych stanowiących środki odwoławcze w wypadku, gdy postępowanie wszczęto na skutek pozwu, od którego uiszcza się opłatę (§ 7, 9, i 20 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 grudnia 1996 r. w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych, Dz.U. Nr 154, poz. 753 ze zm.), albo w których postępowanie nieprocesowe wszczęto z urzędu (§ 20 ust. 2 i 3 rozporządzenia).

Podstawą zwolnienia od opłat sądowych pism wszczynających postępowanie może być ustawa (zwolnienie podmiotowe lub przedmiotowe) albo orzeczenie sądu. Rozbieżne brzmienie przepisów określających przedmiotowe zwolnienie od kosztów sądowych (np. „nie pobiera się opłat sądowych od wniosku” – art. 10 pkt 4 i 6 u.k.s.c., „postępowanie jest wolne od kosztów sądowych” – art. 48 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego, Dz.U. Nr 111, poz. 535 ze zm. lub art. 263 § 1 k.p., „wnioski nie podlegają opłacie sądowej” – art. 4 ust. 1 p.w.K.Rej.S. lub „wnioski są wolne od opłaty sądowej” – art. 7a ust. 6 p.w.K.Rej.S.) oraz brak wyraźnego unormowania tej kwestii w przepisach ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych nie pozwalają na uogólnienia. W szczególności nie można przyjąć, aby wynikała z nich zasada, że zwolnienie od opłaty pisma procesowego (pozwu, wniosku) wszczynającego postępowanie rozciąga się na pisma stanowiące środki odwoławcze, choć orzecznictwo sądowe opowiedziało się za taką wykładnią art. 48 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1995 r., III CZP 154/95, "Biuletyn SN" 1995, nr 11, s. 14) oraz art. 6 § 5 ustawy z dnia 21 stycznia 1958 r. o wzmożeniu ochrony mienia społecznego przed szkodami wynikającymi z przestępstwa (Dz.U. Nr 4, poz. 11; por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 1966 r., I CZ 56/66, OSNCP 1967, nr 4, poz. 69).

Przedmiotem wypowiedzi orzecznictwa i doktryny było zagadnienie uiszczania opłat od środków odwoławczych w kwestiach incydentalnych, w których do wydania postanowienia doszło na skutek złożenia wniosku nie podlegającego opłacie. Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 22 marca 1978 r., IV CZ 43/78 (OSNCP 1979, nr 1, poz. 10) przyjął, że zażalenie na postanowienie w przedmiocie wykładni orzeczenia podlega opłacie, podobnie w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 26 kwietnia 1988 r., mającej moc zasady prawnej, III CZP 89/87 (OSNCP 1989, nr 1, poz. 2) w odniesieniu do zażalenia na postanowienie sądu oddalające wniosek

o wyłączenie sędziego. Sąd Najwyższy w obu wypadkach przyjął, że podstawowe założenia ustawy o kosztach sądowych, znajdujące swój wyraz w art. 5 i 16 ust. 1, nie uzasadniają wniosku, że w sprawach, w których nie przewiduje się pobierania opłat sądowych od pism poczynających postępowanie, nie istniał także obowiązek ich uiszczenia od wnoszonych środków odwoławczych. Orzeczenia te zostały krytycznie ocenione przez doktrynę, która – odwołując się do względów celowościowych – opowiadała się za zwolnieniem zażaleń od opłat sądowych.

Zagadnienie prawne dotyczy kwestii uiszczania opłat w postępowaniu odwoławczym w sprawie wszczętej na skutek wniosku przedsiębiorcy, uprzednio wpisanego do rejestru sądowego, o wpis do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego, złożonego na podstawie art. 7 ust. 1 p.w.K.Rej.S. Wymaga ono dokonania wykładni art. 7a ust. 6 p.w.K.Rej.S., stanowiącego, że wniosek oparty na art. 7 ust. 1 i 2 jest wolny od opłaty sądowej, z zastrzeżeniem art. 8 ust. 2, który stanowi, że w razie przekroczenia ustawowych terminów do złożenia wniosków wymienionych w art. 7 ust. 1 i 2 wnioskodawca ponosi opłaty sądowe, przewidziane w postępowaniu rejestrowym.

Sąd Najwyższy w obecnym składzie podziela pogląd wyrażony w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 1998 r., III CZP 15/98 (OSNC 1998, nr 12, poz. 201), że przepisy dotyczące opłat sądowych powinny być interpretowane ściśle, przede wszystkim przy wykorzystaniu wykładni językowej. Odwołując się do reguł składni i dyrektyw językowego znaczenia wypowiedzi trzeba stwierdzić, że sformułowanie „jest wolny od opłaty sądowej” nie jest tożsame ze zwrotem „nie podlega opłacie sądowej”. Oznacza to, że – co do zasady – w postępowaniu w tych sprawach pobiera się opłaty, a jedynie wniosek jest od niej zwolniony. Pojęcie wniosku, przy braku podstaw do przyjęcia, że środki odwoławcze od orzeczeń wydanych na podstawie wniosków zwolnionych od opłat są również wolne od opłat, w przeciwieństwie do środków odwoławczych od orzeczeń wydanych w postępowaniach wszczętych z urzędu – nie może być zrównane z pojęciem czynności procesowych podejmowanych w dalszym toku postępowania. Zawarte w art. 7a ust. 6 określenie „z zastrzeżeniem art. 8 ust. 2”, w którym użyto liczby mnogiej, nie stanowi dostatecznej podstawy do takiego powiązania obu przepisów, aby w kontekście art. 8 ust. 2 uznać, że art. 7a ust. 6 obejmuje zwolnienie od wszystkich opłat sądowych w postępowaniu rejestrowym. Jakkolwiek zwrot „z zastrzeżeniem” sugeruje, że chodzi o warunek, a przedmiot

regulacji w obu normach jest taki sam („opłaty”), to wynik wnioskowania jest odmienny, art. 8 ust. 2 określa bowiem zasadę, a art. 7a ust. 6 wyjątek, a nie odwrotnie. Dyrektywy interpretacyjne drugiego stopnia wskazują, że wyjątek nie może być wykładany *a simili (exceptiones non sunt extentendae)*.

Rozważenia wymaga także, czy mimo że sens językowy omawianej normy jest jasny, nie należy dać pierwszeństwa regułom wykładni celowościowej, które nakazałyby przyjęcie normy o szerszym zakresie. Odnieść się zatem należy do uzasadnienia aksjologicznego przepisu i ustalić, czy znaczenie powyższe zgodne jest z celem instytucji.

W uzasadnieniu projektu ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym powołano następujące cele wprowadzenia jednolitego rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego: legalizacyjny (polegający na objęciu wszystkich przedsiębiorców, także pozostających poza dotychczasowymi rejestrami sądowymi i administracyjną ewidencją działalności gospodarczej), informacyjny (związany z dostępnością danych i objęciem terenu całego kraju) oraz unifikacyjny. Ustawodawca, poza wyjątkiem określonym w art. 4 ust. 2 i art. 6 ust. 6, wprowadził jednak jako zasadę dokonywanie wpisu do Rejestru na wniosek, co oznacza, że dochodzi do niego w wyniku przeprowadzenia postępowania i na podstawie orzeczenia sądowego. Bez wątplenia u podstaw tego rozwiązania leży zamiar przyspieszenia „przerejestrowania”, aktualizacji rejestru i dostosowania działalności przedsiębiorców do wymogów ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, co leży zarówno w interesie ogólnym, jak i bezpośrednio zainteresowanych. Można podjąć próbę argumentacji, że skoro przedsiębiorcy uprzednio uzyskali wpis we właściwych rejestrach (ewidencji), dopełniając obowiązków ciążących na nich na podstawie wcześniej obowiązujących ustaw, to zwolnienie od opłat sądowych powinno obejmować wszystkie czynności podlegające opłacie w postępowaniu rejestrowym. Składając wniosek przewidziany art. 7 ust. 1 i 2 p.w.K.Rej.S., przedsiębiorcy działają ponadto także w interesie publicznym.

Przeciwko temu przemawia jednak wzgląd na epizodyczny charakter unormowania i ograniczenie obowiązku złożenia wniosku do określonej kategorii podmiotów podlegających wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego, tj. przedsiębiorców prowadzących profesjonalną działalność gospodarczą. Założeniem tej regulacji jest, że właściwie sporządzony, odpowiadający wymogom formalnym i złożony w terminie wniosek o wpis do rejestru zostanie uwzględniony bez

ponoszenia opłat, gdyż postępowanie odwoławcze będzie zbędne. Taki dyscyplinujący cel zasługuje na pełną akceptację w świetle uznanych powszechnie ocen systemu aksjologicznego.

Konkludując, Sąd Najwyższy stwierdza, że brak podstaw do dania pierwszeństwa regułom funkcjonalnym nad językowymi i systemowymi, czyli do dokonania rozszerzającej wykładni art. 7a ust. 6 p.w.K.Rej.S.

Pozytywna odpowiedź na pytanie, czy środki odwoławcze od orzeczeń w postępowaniu o wpis do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego, toczącym się na skutek wniosku przedsiębiorcy złożonego na podstawie o art. 7 ust. 1 p.w.K.Rej.S., podlegają opłacie sądowej, czyni aktualną potrzebę rozważenia dalszej części zagadnienia prawnego. Jego zakres jest szerszy aniżeli potrzeba wynikająca ze stanu sprawy, podkreślić bowiem należy, że wniosek o wpis został co do zasady uwzględniony, a odmowa wpisu dotyczy jedynie danych obejmujących skrót firmy przedsiębiorcy, która została ujawniona w Rejestrze w pełnym brzmieniu. W tym stanie rzeczy nie można stosować przepisów określających wysokość opłaty sądowej od wniosku o zarejestrowanie w rejestrze przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego (§ 45 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 grudnia 1996 r. w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych) ani od wniosku o dokonanie zmiany wpisu dotyczącego podmiotu wpisanego do rejestru przedsiębiorców (§ 45 ust. 2 *in fine* i § 45 ust. 5). Właściwą podstawą pobrania opłaty od apelacji jest zatem § 45 ust. 13 w związku z § 20 ust. 1, przewidujący wpis stały w kwocie 300 zł od wniosków innych niż wymienione w § 45 ust. 1.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie.